

ההבדל, שתנא דידן [במשנתנו] דלא קא מפליג, שאינו מחלק ומתיר להלוותו, בין ירד ובין לא ירד, ומאי שנא [ומדוע] תנא ברא [בברייתא] דקא מפליג, שהוא כן מחלק בין ירד האריס לשדה לעובדה, שאז מותר להלוותו, ובין לא ירד [שאסור].

אמר רבא: רב אידי אסברה [הסביר] ניהלי [לי] את ההבדל בין משנתנו לבין הברייתא:

באתרא [במקומו] דתנא דידן נהגו שאריסא יחיב נותן ביזרא הזרע [כדי לזרוע את השדה], ולכן לא חילקה המשנה, ומותר בין ירד ובין לא ירד, והטעם: כמה כל זמן דלא יחיב [האריס] ביזרא, מצי מפליק ליה. אפילו "ירד" האריס וחרש, יכול בעל השדה לסלקו, משום שאין לאריס זרע לזרוע, ומנהג המקום שהאריס נותן הזרע, ולכן כשנתן לו בעל השדה חטיין לזרע, אין זו הלואה [שאסורה משום שמא יתייקרו החטיין], אלא תנאי בחלוקת התבואה בין בעל השדה לאריס,

ולכן, כי קא נחית, כשירד האריס עכשיו לזרוע, לבציר [לפחות] מהכי קא נחית, כלומר: הרי הוא כירד לתוכה מעכשיו, על מנת שיטול פחות משאר אריסין, כשיעור הזרע שנתן לו בעל השדה, ובעל השדה נוטל בנוסף לחלקו, גם את הזרע שנתן לאריס.

באתרא [במקומו] דתנא ברא נהגו, כי מרי ארעא, בעל השדה, הוא זה שיחיב ביזרא, ובעל שדה זו שהיתה קרקע שלו יפה, שינה

ממנהג העיר, והתנה עם האריס שהוא יתן את הזרע, ולכן מחלק תנא ברא: אי לא ירד עדיין, והתנה עמו כן, מותר, משום דמצי מפליק ליה, שיכול בעל השדה לסלקו [אם אין לאריס זרע], אם כן כי קא נחית [האריס], לבציר מהכי קא נחית [על דעת כן ירד] ואין זה הלואה אלא תנאי.

אבל אי ירד האריס על דעת מנהג המקום שבעל השדה נותן הזרע, ואחר כך התנה עמו כן, ונתרצה האריס [משום שנתן בעל השדה וכד'], דלא מצי מפליק, שלאחר שירד שוב אין בעל השדה יכול עכשיו לסלקו, הרי זו הלואת סאה בסאה, ואסור.⁽⁷⁾

תנו רבנן: אומר אדם להבירו:

הלויני כור חטין ולא יצא השער, וקוצין לו עו-א דמיב, קוצין המלוה שיפרע לו הלוח מעות, כשער של עכשיו, הרי אם הוזלו חטין, נותן לו הלוח כור חטים,

ואם הוקרו חטין, נותן לו הלוח דמיהב, דמי כור חטין, כפי שהיו שוים בשעת הלואה.

שואלת הגמרא: והלא קוצין? והרי קצץ המלוה שיפרע הלוח מעות, ואם כן גם בהוזלו, יפרע לו הלוח דמיהב כשעת הלואה, שהרי זה כמי שהלוח מעות, שנוטל מעות כפי שהלוה, ולמה שנינו בברייתא שנותן לו הלוח חטים [מכיון שהוזלו], והרי נמצא שהמלוה מפסיד, שנוטל פחות ממה שהלוה!

הזרע, ואם לא יתן יסתלק מן הקרקע, מותר אע"פ שכבר ירד — ט"ז יו"ד קעו ו.

שערים.
7. נראה דאם התחייב האריס בחיוב גמור שיתן

מתנתין:

אין לוינן סאה בסאה, אם אין לו ללוה חטין, ולא יצא השער. (1)

ולכן, לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין ואני אתן [אפרע] לך לגורן (2) [בזמן הגורן], והטעם: חיישינן שמא יתייקר בזמן הגורן, ונמצא שיש כאן רבית.

אבל אם יש לו ללוה חטין אומר לו [הלוח]: הלויני עד שיבא בני, או עד שאמצא מפתח ואף על פי שלא יכול ליתנו עכשיו, חשוב "יש לך". (3)

אמר תירץ רב ששת: שני דינים השמיעה לנו הברייתא: א. אם קצץ, בין הוולו בין הוקרו משלם מעות כפי שקצץ. ב. אם לא קצץ [היינו שהלוה לו כור חטים על מנת שיפרע לו כור חטים, ומכיון שלא יצא השער, הרי זו הלואת סאה בסאה, שאסורה], הרי אם הוולו, נוטל המלוה חטיו, כור חטים כמו שהלוה לו [ששויים עתה, לאחר שהוולו, פחות ממה שהיו שויים בשעת הלואה].

ואם הוקרו, נותן לו הלוח דמיהב. ואסור ליטול כור חטין שהרי זה ריבית, כי כור חטים שוה עכשיו יותר ממה שהיה שוה בשעת הלואה.

הוא, שאין המלוה יכול לכופו בנתיים, אבל אילו בא לוח לפרוע בינתיים, פורע, שאין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו אמרו [בבא בתרא ה ב], אין אדם רשאי לפרוע תוך זמנו לא אמרו.

2. כתב ב"י ריש סי' קס"ב: "הוא הדין אפילו לא אמר ואני נותן לך לגורן אסור אלא אורחא דמילתא נקט, אי נמי דבעי למיתני סיפא עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח לאשמועינן דאע"ג דמיחזי כקובע זמן וגם אינו בידו לגמרי אפ"ה שרי, תנא רישא ואני נותן לך לגורן [ודבריו הם לדעה ראשונה שבהערה 1], והתוס' ד"ה הלויני כתבו, שהמשנה נקטה "לגורן" כדי לחדש שאע"פ שאז אין רגילות להתייקר, מכל מקום אסור, דחיישינן שמא יתייקר.

3. ריטב"א. ובספר מגן גבורים כתב, "עד שיבא בני" אין הכונה שיש לו חטים ואומר הלויני עד שיבא בני שיש בידו מפתח, דאם כן היינו "עד שאמצא מפתח", אלא שבנו יש לו חטים משלו, ואומר לו הלויני עד שיבא בני שילוני ואתן לך, וקמ"ל דאף שאין לו, מכיון שיש לבנו חשוב

1. כן דעת הראב"ד בהשגות מלוה ולוה י ב, וריטב"א בשם רבו, ומאירי, שאם יש לו, או שיצא השער [אפילו שאין לו], מותר ללוות סאה בסאה, ורישא דמתני' איירי שלא יצא השער ואין לו. אבל דעת הרמב"ם [שם א-ג] דרישא דמתני' איירי ביש לו [ואפילו יצא השער], ואף על פי כן אסור משום שקובע לו זמן לגורן, ולדעתו לא התירו ללוות סאה בסאה, אלא ביש לו ולא קבע זמן, או כשאין לו ויצא השער ולא קבע זמן, וכתב המגיד משנה [שם ב], דהטעם הוא: כל שקובע זמן נראה שדעתו שבאותו זמן יתייקר [ויטול יותר ממה שנתן], וחזקה שלא יפרענו הלוח תוך זמנו, ומפני כך אסור. והעיר בספר יד דוד שמדברי המגיד משנה נראה דגורן הוא זמן יוקר ומדברי התוס' [הובא להלן הערה 2] אין נראה כן. עוד כתב המגיד משנה בשם הרשב"א: "ויש מפרשים [כדעת הרמב"ם שמותר רק] שלא קבע לו זמן פרעון מפני שיכול לפרוע בכל עת שירצה, אבל אם קבע לו זמן פרעון אסור, שכל שקובע לו זמן אינו יכול לפרוע תוך זמנו, וחוששין שמא ישתנה השער בנתיים, ואין דינם מחזור בעיני, שקביעת זמן פרעון, לתועלת הלוח

וטעם ההיתר: כיון שאיסור סאה בסאה הוא רק מדרבנן, (4) הרי ב"יש לו" לא גזרו. (5)

והלל (6) אומר להלוות סאה בסאה אפילו יש לו.

וכן היה הלל אומר, משום ששמע שחכמים מתירים לאשה להלוות כיכר לחברתה אפילו אין לה ולא יצא השער, מכיון שהוא דבר

מועט, (7) נחלק עליהם בדין זה [בנוסף למה שנחלק לעיל בדין סאה בסאה]. ולכן היה אומר: לא תלוה אשה ככר לחברתה על מנת שתחזיר לה ככר עד שתעשיה דמים שתקצוץ לה כך וכך מעות כשער של עכשיו ונתבאר לעיל בבבלייתא הסמוכה למשנה זו]. וטעם האיסור: שמא יוקרו חטין [ממה שהן עכשיו] ונמצאו באות לידי רבית. (8)

מודים שצריך לידע שיש לו.

4. רש"י. והטעם דסאה בסאה מדרבנן, כתב הט"ז [קסב א], משום דהוי קרוב לשכר ולהפסד, שכמו שאפשר שיהיה לו שכר אם יתייקרו החטין, כמו כן אפשר שיהיה לו הפסד, אם יזולו.

5. ולעיל מד ב ד"ה דינרי, הוסיף רש"י "שאלו שבידו נקנין למלוה, וברשותו הוקרו", וכעין זה גם ברש"י לעיל עג א ד"ה יש לו.

6. ראה בהגהות מהר"צ חיות שהניח בצ"ע אם הכוונה להלל הזקן [בר פלוגתא דשמאי] או שהוא הלל אחר [בנו של ר"ג].

7. ב"י קס"ב ד"ה אשה, ופירש כן עפ"י דברי הטור, ורש"י להלן ד"ה לוי, וראשונים נוספים. עוד כתב שם הב"י דמדברי הרי"ף נראה שלדברי חכמים אין הבדל בין ככר בככר לבין סאה בסאה ושניהם מותרים רק אם יצא השער או יש לו, ולדבריו ביאר הב"י דברי הלל באופן אחר, וראה להלן הערה 13.

8. במס' שבת קמט א מבארת הגמרא דהלל מודה "באתרא דקייץ דמיהו" שמוותר בככר, ומדברי הרשב"א כאן נראה שפירושו שיצא השער, ולפי"ז גם הלל מודה שמוותר ביצא

כ"יש לו", משום שבן רגיל להלוות לאביו. כתבו הפוסקים [ב"י קס"ב, ורמ"א שם ב'] דהוא הדין אם יש לו פקדון ביד אחר חשוב "יש לו", אבל אם אחרים חייבים לו לא מקרי "יש לו". לדעת הרמב"ם שהובא לעיל הערה 1 שבקובע זמן אסור גם ב"יש לו", משמיעה לנו המשנה דבהלויני עד שיבא בני וכו', לא מקרי קובע זמן, ולכן מותר.

כתב הנמוקי יוסף [ריש פרק הזהב]: "אפילו לא אמר בהדיא [עד שיבא בני וכו'] כיון שיש ברשותו ואדעתא דהכי עביד[רש"י], וביאר הב"י [קס"ב ד"ה ואם יש] טעמו דכיון שהאיסור רק מדרבנן, בטעמא כל דהו אקילו ביה. והב"ח שם הקשה עליו מדברי הרמב"ם [י א] שכתב לגבי הדין שמוותר להלוות סאה בסאה, ביצא השער, שצריך שיהיה השער ידוע לשניהם, משום שאם אינו ידוע לשניהם שיש לו, מתכוונין להלוות או ללוות על מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר, וכיון שנתכוין אחד מהם לשם רבית אסור, א"כ הוא הדין ב"יש לו" צריך שיהיה ידוע לשניהם, שאם לא כן נתכוין אחד מהם לרבית, וביאר על דרך זה את דברי הנמוקי יוסף, ודעת הט"ז [שם ג] דב"יש לו" לכתחילה צריך שידע שיש לו, אבל בדיעבד גם אם לא ידע שיש לו, מותר להחזיר כשיעור שלוה, וביאר שם החילוק בין יש לו שא"צ ידיעה, לבין יצא השער שצריך שידעו שניהם, וראה כרתי שם אות ב שכתב שחילוק זה שייך בלוה, אבל המלוה כו"ע

גמרא:

שנינו במשנה: אם יש לו מותר ללוות סאה בסאה.

אמר רב הונא: יש לו [ללוה] סאה, לזה עליה רק סאה, יש לו ללוה סאתים לזה עליהן סאתים.

ורבי יצחק חולק על רב הונא ואומר: אפילו יש לו רק סאה, לזה עליה כמה כורין.

וטעם ההיתר: שעל כל סאה וסאה, נאמר תהא הסאה שיש לו, תחתיה, שהרי אין הסאה שלו קנויה למלוה, וביד הלוה לאוכלה או למוכרה, וכשלוה כל סאה וסאה, בהיתר לזה.⁽⁹⁾

תני רבי חייא [בברייתא וממנה יש] לסיועיה לרבי יצחק, כלומר: שנינו במשנה בראש הפרק: "אמר לו הרי חטיך עשויות עלי בשלשים, והרי לך אצלי בהן יין, ויין אין

לו", ועל סוף אותה משנה⁽¹⁰⁾ שנה רבי חייא: וטיפת יין אין לו או טיפת שמן אין לו [באופן שהיתה פסיקה על שמן], ומדייקת מזה הגמרא הא יש לו טיפה, לזה עליה כמה טיפין ומוכח מכאן כרבי יצחק⁽¹¹⁾.

שנינו במשנה: והלל אומר:

אמר רב נחמן אמר שמואל: הלכה כדברי הלל⁽¹²⁾.

ומסיקה הגמרא: ולית הלכתא בוותיה דרב נחמן בשם שמואל [והלכה כחכמים במשנה דמותר להלוות סאה בסאה אם יש לו].

שנינו במשנה: וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה [וכו']:

אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי הלל, אבל חכמים חולקין ואומרים: לזים ככרות⁽¹³⁾ סתם, ואין צריך לעשותן דמים [כהלל], ופורעים סתם, וטעם ההיתר: שלא

מאותה שיש לו, נמצא שהיא פנויה ללוות עליה.

10. ה"ר יהונתן בשטמ"ק.

11. כתב הבי"ק ס"ב ד"ה אפילו, בשם הרא"ש בתשובות כלל ק"ח סי' ט"ו, ובשם הכל בו הל' רבית סי' פ"ד, שאם אין ללוה כלום מהמין שרוצה ללוות, שיתן לו המלוה כל שהוא במתנה או יקנה לו, ואחר כך יוכל ללוות, עליה אפילו כמה סאין.

12. התוס' סג ב ד"ה מהו, הוכיחו דדעת רב נחמן לאסור סאה בסאה אפילו אם יש לר' דוקא בדרך הלואה, אבל בדרך מקח וממכר, מותר.

13. רש"י. וכתה הטור קס"ב שחכמים מתירים

השער, וראה בחי' הרשב"א במס' שבת בשם הרמב"ן פירוש אחר ל"קייץ דמייהו, וראה רש"י שם.

9. רש"י. וכתב חי' מהריט"ץ דמוכח מרש"י שסובר כריב"ן [הובא בתוס' ד"ה ולית] שדוקא בזה אחר זה מותר, אבל ביחד אסור, וביארו התוס' שריב"ן מודה שאפילו יתן לו המלוה ביחד ויאמר קנה בזה אחר זה, מותר, שהרי להלן שנינו יש לו טיפת יין לזה עליה כמה טיפין, ובדבר לח מסתמא שופך ביחד. והתוס' כתבו שאין צריך לדקדק בזה אלא לוקח הרבה בבת אחת. עוד כתב רש"י: "ונמצא אותה שלוה נזקקת על פירות שבשוק, וזו פנויה ללוות עליה" וביאר הגהות יעב"ץ, שכונת רש"י שאת הסאה הראשונה שלוה יפרע מהפירות שבשוק, ולא

ומשום איסור משקל בדבר שרגילין לשוקלו, ומשום איסור מנין בדבר שרגילים למנותו, שכל אלו הן דברים שאסור לעשותן בשבת ויו"ט⁽¹⁶⁾. וכן עוברין משום איסור לוי'ן ופורעין ביום טוב כלומר: שנינו במשנה [שבת קמח א]: שואל [בלשון שאלה] אדם כדי יין וכו' ובלבד שלא יאמר לו הלויני', דבלשון הלויני' אסרו חכמים שמא יכתוב, ואלו בני חבורה אינן רוצים לומר בלשון שאלה, משום דלשון שאלה משמע שצריך להחזיר את אותו דבר ששאל, וחושבים

החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך⁽¹⁴⁾.

ועוד אמר רב יהודה אמר שמואל: בני חבורה ההולכין בדרך, או יושבין בבית וכל אחד סועד לעצמו המקפידין זה על זה שאינן מוחלין על דבר מועט, ומקפידין להלוות זה את זה במדה ובמשקל ובמנין. כשמלוין בשבתות וימים טובים, עוברין משום איסור מדה בדבר שרגילין למודדו⁽¹⁵⁾

שהוא דבר מועט, וכן כתבו התוס' ד"ה וכדברי, והוסיפו עוד טעם, שכיון שככר בככר דבר מועט הוא, מחלי אהדדי, ונותנין שלא בתורת רבית. והמאירי כתב, שהככרות אין הלואתם מצויה אלא ליום או יומיים, וממילא אין לחוש בהם לשנוי שער, ועוד שהרי הככרות מצויים אצל הכל, והרי זה כיש לו.

15. ראה תוס' שבת קמט א ד"ה בני חבורה, ותוס' כאן ד"ה בני, וד"ה משום שביארו שלפי שמקפידין זה על זה עוברין אפילו על מה שאין שאר בני אדם עוברין, ופירשו שם מהו איסור המדה והמשקל והמנין אצל בני חבורה אלו.

16. רש"י. והאיסור משום שאסור למדוד וכו' בשבת ויו"ט. ובשטמ"ק פירש, בני אדם שעשו סיכולת [שותפות] והוציא כל אחד דינר וקנו בו מאכל, ואוכלין ביחד, אם מדקדקין זה על זה שלא יאכל ולא ישתה ולא יטול אחד יותר על חברו, ואם יטול אחד מהן מנה גדולה היום, אומר האחר אני אטול גדולה למחר, וכיוצא"ב, עוברין משום מדות- במדות הכוסות של יין, משום משקל- בפת ובשר ודגים. ומשום מנין- בכצים ואגוזים וכיוצא"ב, ולא מיירי בשבת ויו"ט [חוץ מהבכא האחרונה] ומשום לוי'ן ופורעין

בככר אפילו אין לה ולא יצא השער, וכן דייק הב"י [שם ד"ה אשה] מהמשך דברי רש"י כאן, ושכן דעת עוד ראשונים. ובדעת הרי"ף שכתב: "לוי'ם סתם ופורעים סתם, ודוקא על שער שבשוק וכו' א"נ אם יש לו מאותו המין", נחלקו המפרשים, דבעל המאור והב"י הבינו בדבריו דמיירי בהלואת ככר בככר ומותר רק אם יצא השער או שיש לו, כדין סאה בסאה [וראה ב"י שם שביאר את המשנה וכן היה הלל וכו' לשיטת הרי"ף], והרמב"ן במלחמות כתב שבהלואת ככר בככר מודה הרי"ף שמותר אפילו שלא יצא השער ואין לו, והרי"ף לא מיירי בככרות אלא בהלואת סאה בסאה, ומפרש דברי רב יהודה אמר שמואל דקאי על רישא דמתני' דהלל אוסר עד שיבא בני, ושכן משמע מהלשון לוי'ם סתם ופורעים סתם, ואילו קאי על סיפא דמתני' דהלואת ככר, היה לרב יהודה לומר- לזה ופורעת וכו' כלשון המשנה לא תלוה אשה. ומהרמב"ם י' ב נראה שמפרש "לוי'ם סתם ופורעים סתם" דהיינו דוקא שלא קבעו לו את זמן הפרעון אבל בקבע זמן פרעון אסור, וראה לעיל הערה 1 ביאור שיטתו וטעמו וביאור המשנה לדעתו.

14. רש"י, וביאר הב"י קס"ב ד"ה אשה, לפי

בלבם שיצטרכו להחזיר מיד (17), ולכן אומרים בלשון הלואה.

"ופורעין", הכוונה שאם פורע ביו"ט לא יאמר לשון פריעה [שאסרו חכמים שמא יכתוב], אלא לשון חזרה (18) ובני חבורה אלו מתוך שקפדנים הם, נוקטים לשון פריעה.

ובדברי הלל [במשנתנינו] שאמר לא תלוה אשה ככר וכו', בני חבורה המקפידין (19) זה על זה, כשמלויין זה לזה, עוברין אף משום

רבית (20).

ועוד אמר רב יהודה אמר שמואל: תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה ברבית! מאי טעמא? מידע ידעי רבית אסורה (21), ומתנה הוא דיהיבו [נותנין] אהרדי זה לזה, ודוקא דבר מועט שיודע הת"ח בלבו שגם בלא הלואה היה נותן לו, ודוקא ת"ח מותרין לעשות כן ולא שאר בני אדם (22)

ומביאה הגמרא שיש אמוראים שנהגו ללוות

כלום, וכתב המהר"ם שיף דנקט רב יהודה "המקפידין" דאפשר דסתם בני חבורה אינן מקפידים ומותר אף להלל.

20. הקשה תוס' הרא"ש, והלא כשפורעו, מתוך קפדנותו הוא מדקדק שלא יתן יותר משלוה, ואין כאן רבית, ותירץ דמ"מ פעמים שהוא בוש להראות שהוא מקפיד ומוותר קצת, אבל בלבו הוא מקפיד, הילכך הוי רבית.

21. אף שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים שרבית אסורה, מ"מ רק ת"ח "יודעים בלבם" שנותנין לשם מתנה בלב שלם ובלא הערמה-ספר התרומות שער מ"ו ח"ד אות ב.

22. תוס' ד"ה מתנה, וכן כתבו הרמב"ן והר"ן והרא"ש והרמ"א ק"ס יז, וראה להלן אות ד. הרחבה בסוגית ת"ח מותרים ללוות זה מזה ברבית

א. כתבו הרמב"ן והריטב"א וספר התרומות שער מ"ו ח"ד אות ב, שמותר דוקא אם שניהם ת"ח המלוה והלוה, ודייק הב"י ק"ס ד"ה ות"ח, שכן משמע מהלשון "ללוות זה מזה" ולא קאמר "ת"ח מותרים להלוות ברבית", וכנסת הגדולה ק"ס ביאר שזו כונת הירושלמי [ה ה] "אמר רב כגון אנא לרבה בר בר חנה, ורבה בר בר ליי" ששניהם ת"ח, וראה להלן אות ב.

ביו"ט"], אלא בחול, ומשום גזל אם נטל יותר מחבירו, וכעין זה שעוברין משום גזל פירשו המאירי והראב"ד [הובא בשטמ"ק ובריטב"א], וראה תוס' בסוף ד"ה ומשום שדחו פירוש זה שהרי במס' שבת קמט א הביאה הגמרא דינים אלו לענין שבת.

17. תוס' ד"ה ומשום.

18. תוס' ד"ה ומשום.

19. תוס' ד"ה וכדברי, הקשו למה אמר רב יהודה שדוקא במקפידים עוברים משום רבית, הרי במשנתנינו אסר הלל בככר אף בסתם בני אדם, ותירצו סתם בני אדם מקפידים ולא מוחלים על מה שנתייקר, ונותנים יותר רק משום שכר הלואה, ולכן אסור אף בסתם בני אדם, ועל זה הוסיפו להקשות אם כן למה נקט רבי יהודה דוקא "בני חבורה", ותירצו דנקט כן מכיון שהם רגילים תמיד ללוות זה מזה, אינן יכולין תמיד להזהר ולדקדק ולעשות את הככר דמים, ועושין ביו"ט כמנהגם בחול [כנראה שנקטו התוס' "יו"ט" משום דרישא דרב יהודה ביו"ט מיירי, אבל ה"ה שגם בחול עוברין משום רבית]. וקושייתם היתה למה נקט רב יהודה בני חבורה, ועל זה תירצו שהם רגילים וכו', אבל אין לומר שהקשו למה נקט "המקפידין" דעל זה לא תירצו

זה מזה ברבית, כהא דאמר ליה שמואל
לאבוחה (23) בר איהי: הלויני מאה פלפלין,
במאה ועשרין פלפלין (24), ואריך וטוב (25)

[ומותר הדבר].

אמר רב יהודה אמר רב: מותר לו לאדם

אפילו הוספתי. והרמ"א ק"ס י"ז הביא מהגהות
אשר"י [בראש הפרק] שמותר אפילו בהתנו
מתחילה, וביאר הט"ז שם יג שכונתו שהתנה
לתת מתנה [ורק בדבר מועט, כמבואר בתוס'
כאן], וראה ב"י ק"ס ד"ה ודוקא.

ד. כתבו הרמב"ן והר"ן והמגיד משנה [וכן
הוא בשו"ע ק"ס י"ז] שדוקא בעסקי סעודה
[דבר מאכל] התיירו ולא מעות, וזהו שהוצרך
שמואל להוסיף ולהשמיענו דק' פלפלין בק"כ
מותר, שדוקא בעסקי סעודה, מותר, עוד כתבו
שדבר מועט הוא עד חומש, וכתב הש"ך [שם
כה] דהיינו חומש מלגיו כגון ק' פלפלין בק"כ.

כתב כנסת הגדולה [י"ד ק"ס הגהות הטור אות
ט"ז] שמדברי הרמב"ם [הובא לעיל אות ג]
שסתם, נראה דמותר גם מתנה מרובה, וחי'
מהרא"ל [ק"ס אות כ"ג] ושלחן גבוה [שם אות
מ"א] כתבו שמהרמב"ם שסתם, משמע דלאו
דוקא עסקי סעודה מותר, אלא הוא הדין מעות.

23. כך שמו, ואמורא הוא, והוזכר גם לעיל יא א
ובמגילה כח א ונוזיר כד ב, והסדר הדורות
[תנאים ואמוראים אות א] נראה שגירסתו בכל
המקומות הנ"ל- אבהו.

24. ראה לעיל בהרחבה בסוגית ת"ח מותרים
ללוות זה מזה ברבית אות ג-ד, אם מותר גם
בקוצץ, ואם רק דבר מאכל.

25. רש"י. והרמ"ך בשטמ"ק בשם רבי נתן בה"ר
אליהו [שסובר שגם רבית קצוצה מותר בת"ח]
כתב, ואריך- "והאריך" לי זמן [ראה רמב"ם
מלוה ולוה ו ג שסובר שאם לא קצץ בשעת
הלוואה, אלא שקוצץ אחר כך שיאריך לו הזמן,

ב. כתב הרמ"ך בשטמ"ק, שאין ההיתר אמור
בכל ת"ח, אלא רק בת"ח שהוא שונא מתנות,
ולא ימשך להרגיל עצמו בזה, וכעין זה כתב
הר"י מיגש בשטמ"ק דאין לסמוך על היתר זה
אלא היחידים הכשרים שבהם ולא זולתם.
ומראה הפנים על הירושלמי, הביא ראייה
מהירושלמי [שהובא לעיל אות א] שלא התיירו
לכל ת"ח אלא רק כגון רב ורבה בר בר חנה
שהם ת"ח וקרובים זה לזה. והגהות מיימוניות
[מלוה ולוה ד ט, והובא ברמ"א ק"ס י"ז] כתב,
שאף שמותר מ"מ לא ירגילו ת"ח עצמם בכך
מפני המון העם שלא ילמדו מהם.

ג. דעת הרמב"ן וספר התרומות [שם], שאין
ההיתר אמור אלא רק ברבית מאוחרת, שאבק
רבית היא, אבל רבית קצוצה, שקוצץ בשעת
הלוואה ליתן יותר, שהיא רבית של תורה, אסורה
גם לת"ח, ודייקן כן מלשון הגמ' "ת"ח מותרים
ללוות" [שלשון זה משמעותו דקאי כל הלוה,
שמותר לו לפרוע יותר ממה שלוה] ולא אמרו
"להלוות" [שלשון זה משמעותו דקאי על
המלוה, שמותר לו לקצוץ שיפרע לו הלוה,
יותר]. וכן דייקו הרמ"ך בשטמ"ק, והמגיד משנה
[ד ט] מלשון הרמב"ם שכתב שם "ת"ח שהלוו
זה את זה ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו הרי
זה מותר". אבל הרמ"ך בשם רבי נתן בה"ר
מאיר כתב [וכן סובר המאירי], דגם רבית קצוצה
מותרת בת"ח והביא ראייה לזה מדברי הגמרא
להלן "א"ל שמואל לאבוחה בר איהי מאה
פלפלין, במאה ועשרין פלפלין ואריך" [כלומר:
דבר הגון ומותר], והרמב"ן והמגיד משנה דחו
ראייה זו ופירשו דברי שמואל כך: הלויני מאה
פלפלין ואפשר שבשעת פרעון אפרע לך מאה
ועשרין שלא אקפיד למנותן, ואריך- שזהו כבודי

להלוות לבניו, (26) ולבני ביתו ברבית!

וטעם ההיתר: כדי להטעימן טעם רבית שידעו כמה מצטער הנותנו, ויבינו כמה עונשו גדול, (27) וימנעו לעתיד מאיסור רבית.

ומסיקה הגמרא: ולא מילתא היא! אינו נכון ואסור להלוות!

וטעם האיסור: משום דאתי למסרך שיתרגלו בכך, ויחמוד לבם שכר רבית. (28)

מתניתין:

אומר אדם להבירו: נכש תלוש עשבים רעים מתוך הטובים (29) עמי היום, ואני אנכש עמך למחר, או: עדור חפור (30) עמי היום, ואעדור

לעשות שבניו ובני ביתו יתנו הלואה ברבית, כדי שיטעמו טעם קבלת רבית, ומתוכו ידעו צער הנותנו, שמהנאת הקבלה ירגישו צער הנתינה.

ועל דרך זו פירש את דעת הרמב"ם [ד ח] שכתב: "אסור לאדם להלוות בניו ובני ביתו ברבית, אע"פ שאינו מקפיד ומתנה הוא שנותן להן, הרי זה אסור שמא ירגילם בדבר זה" משמע שהאב הוא הלואה, והוא נותן הרבית [וכלשון הרמב"ם כתב גם בשו"ע ק"ס ח', וכעין זה פירשו גם בט"ז שם ד', והש"ך בנקודות הכסף], ובספר כנסת הגדולה קס הגהות הטור אות כט הוכיח כן מדברי התוספתא [ה ז] והירושלמי [ה ה] דאיתא שם: "לוה מאשתו ובניו ברבית, אלא שמחנכן ברבית" [וביאר מראה הפנים שם שהכונה כמסקנת הגמרא בכבלי כאן שלא יעשה כן משום דאתי למסרך], ומבואר בתוספתא ובירושלמי שהאב הוא הלואה, ובניו הם המלוים.

והלח"מ פירש בדעת הרמב"ם ורש"י, שהאב הוא המלוה, ומה שכתב הרמב"ם "מתנה הוא שנותן להם", כונתו כשהוא מלוה להם את המעות, הוא נותן להם את המעות במתנה גמורה, ואח"כ מה שנותנין לו בניו הוא ג"כ מתנה גמורה.

29. נמוקי יוסף.

30. רש"י. ובפירוש המשנה לרמב"ם שבמאירי, פירש: נכוש הוא החפירה בשרשי האילנות,

אבק רבית הוי, והראב"ד בהשגות שם חולק עליו, ורבית קצוצה הוי].

עוד פירש, ואריך — ואתן לך פלפל "ארוך", שחשוב יותר ממה שהלויתיני [ולפי"ז הרבית היא גם בכמות וגן באיכות].

26. וכן כתבו הטור ק"ס, ורבינו ירוחם נתיב ח' ה"א, שהאב הוא המלוה, וכן משמע מלשון הגמרא "להלוות", וכן דייקו הדרישה [שם ה'] והלח"מ [מלוה ד ח] מלשון רש"י שכתב בד"ה להטעימן "שידעו כמה מצטער ומיצר הנותנו". מוכח מזה שהבנים נותנים הרבית, וראה להלן הערה 28.

27. רש"י. וראה בהערה הקודמת, ובהערה להלן.

28. רש"י. והקשה הגידולי תרומה שער מ"ו ח"ג אות ב, שאם נפרש שדעת רש"י שהאב הוא המלוה [כמבואר לעיל, בהערה 26]. והבנים נותנים הרבית, מהיכן יחמוד לבם שכר הרבית, שהרי הם לא קבלוהו אלא נתנוהו, ותירץ, שעל ידי שנתנו הרבית והרגישו כמה מצטער הנותנו, מתוך זה יבואו לקבלו, אלא שכתב להקשות על זה שאין זה נקרא הרגל, ולא נופל בו הלשון "למסרך", ולכן פירש שדעת רש"י שהאב הוא הלואה, ומדוייק לשון הגמרא "להלוות בניו ובני ביתו", ולא אמרו "להלוות לבניו ולבני ביתו" [בלמ"ד], ומה שאמרו הגמרא "להלוות" [דמשמע שהאב מלוה להם], כונת הגמ' לומר:

עמך למחר.

והחידוש במשנה: שאין אומרין שמא נכוש או עדור של יום זה קשה משל אתמול, ובשכר שהמתין הוא לחברו על שכר עבודתו [של אתמול], עושה חברו עמו היום עבודה קשה יותר⁽³¹⁾.

ולא יאמר לו: נכש עמי היום ואני אעדר עמך למחר,⁽³²⁾ או: עדור עמי היום ואני אנכש עמך למחר. וטעם האיסור: שפעמים העדור קשה מהנכוש, ופעמים הוא להיפך, ובשכר שממתין לו על שכר עבודתו עד אותו זמן, הוא מקבל על עצמו מלאכה שהיא קשה יותר ממה שעשה.

עה-ב

כל ימי גריד [לשון יובש, שהארץ יבשה בימות החמה שאין גשמים יורדין], אחד הם, כלומר: מותר לומר עדור עמי ביום זה,

בימות החמה, ואעדור עמך ביום אחר בימות החמה, ואין חוששין שמא יום אחד יהא ארוך מחבירו או קשה מחבירו.

וכן כל תקופת ימי רביעה [ימות הגשמים, על שם שהגשם רובע את הקרקע⁽¹⁾], אחת היא, כלומר: מותר לומר עדור עמי ביום זה בימות הגשמים, ואעדור עמך ביום אחר בימות הגשמים.

אבל לא יאמר לו: חרוש⁽²⁾ עמי ביום זה בגריד, ואני אחרוש עמך ביום אחר ברביעה, כי ימי רביעה קשין למלאכה בשדות⁽³⁾.

רבן גמליאל אומר: יש רבית מוקדמת, ויש רבית מאוחרת ושניהם אסורים משום אבק רבית⁽⁴⁾.

עדירה הוא החרישה שחורשין לזרוע.

31. מאירי, ורש"י עה ב ד"ה כל, וכתב שם רש"י שאין אנשים מדקדיקין בדבר לחוש לזה. ופשוט שמותר רק שהתנו לעשות כאותו שיעור של קרקע.

32. מאירי. ורש"י כתב "נכש עמי היום ואעדור עמל לזמן פלוני", וכתב מהר"ם שיף שבדפוס יש ליתא לזמן פלוני, וראה עוד ברש"ש.

1. נמוקי יוסף, עפ"י הגמרא בתענית ו א "מאי לשון רביעה, שרובע את הקרקע" וכו'.

2. נקטה המשנה כאן "חרישה", להשמיע לנו שאפילו טירחת בהמתו אסור, וכל שכן לעדור, שבחפירתו הוא מיגע את גופו תפארת ישראל

3. רש"י, והריטב"א והמאירי פירשו שהחרישה

בימות הגשמים קשה מימות החמה מפני שרגלי הבהמות שוקעות, עוד פירוש כתבו שטעם האיסור מפני שהפרה חורשת יותר תלמים בימות הגשמים מבימות החמה, ואותה התוספת הוי רבית, והרמב"ם בפיה"מ כתב, שהקרקע בימות החמה קלה לחפירה מחמת מיעוט הרטיבות ואורך היום.

והוסיף המאירי שכמו כן אסור לומר: חרוש עמי ברביעה ואני אחרוש עמך בגריד, שפעמים הגריד קשה לרוב יבשותו.

כתב בתשובות מיימוניות ספר משפטים סי' ט"ו בשם רבי אליעזר מטוך שאין בחוב של שכירות איסור רבית, והקשה עליו גידולי תרומה שער מ"ו ח"ג סי' כ"ד ממשנתנו דמוכח שיש רבית בשכירות, והובאו דבריו במשנה למלך מלוה סוף פרק ז', ראה שם בארוכה.

4. רמב"ם מלוה ולוה ה יא, והקשה הגידולי תרומה שער מ"ו ח"ג אות יא מדברי הרמב"ם